

ВИСНОВОК
ПРО НАУКОВУ НОВИЗНУ, ТЕОРЕТИЧНЕ ТА ПРАКТИЧНЕ
ЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Прядко Анастасії Олегівні

Психологічні особливості подолання професійних стереотипів вихователів в умовах реформування дошкільної освіти»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 053 Психологія

Дисертація Прядко Анастасії Олегівні «Психологічні особливості подолання професійних стереотипів вихователів в умовах реформування дошкільної освіти», подана на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальністю 053 Психологія виконана на кафедрі психології особистості та соціальних практик Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка. Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол № 1 від 25 січня 2018 року). Дисертаційне дослідження виконано в межах комплексної науково-дослідної теми Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка «Особистість в умовах суспільних трансформацій сучасної України» (державний реєстраційний номер 0116U002960, 2016-2021 pp.).

Для підготовки висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації «Психологічні особливості подолання професійних стереотипів вихователів в умовах реформування дошкільної освіти» вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол № 9 від 28.10.2021 р.) визначено, що попередня експертиза дисертації проводитиметься на базі кафедри психології особистості та соціальних практик Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка та призначено двох рецензентів:

Калицук Світлану Миколаївну, доцента кафедри психології особистості та соціальних практик Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка, доктора психологічних наук, доцента;

Савченка Юрія Юрійовича, заступника директора Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка з науково-педагогічної та

соціально-гуманітарної роботи, доцента кафедри дошкільної освіти, кандидата психологічних наук, доцента.

Актуальність теми дослідження. Активний процес реформування освіти в нових історичних умовах висуває якісно нові вимоги до дошкільної освіти, пов'язані з переходом закладів дошкільної освіти від режиму функціонування до режиму розвитку. Одним із стратегічних завдань реформування освіти в Україні згідно з державною національною програмою “Освіта” є формування освіченої, творчої особистості, становлення її фізичного та морального здоров’я. Шляхи виконання цього завдання передбачають психолого-педагогічне обґрунтування змісту і методів навчально-виховного процесу, спрямованого саме на розвиток індивідуальності кожної особистості дитини.

Метою особистісного орієнтованого навчання є процес психолого-педагогічної допомоги дитині у становленні її суб’єктивності, культурної ідентифікації, соціалізації, життєвого самовизначення. Особистісно орієнтований підхід поєднує виховання та освіту в єдиний процес допомоги, підтримки, соціально-педагогічного захисту, розвитку дитини, підготовка її до життєтворчості.

Важливою особливістю нової парадигми дошкільної освіти є зміщення акцентів з активності дорослого, як центру відліку у традиційній педагогіці, на суб’єктну активність дитини. Дитиноцентризм означає оптимізацію навчально-виховного процесу в напрямі врахування потреб, інтересів, можливостей зростаючої особистості. Відповідно, у центрі уваги постає дошкільник як активний суб’єкт життєдіяльності, здатний в процесі навчання і виховання спиратися на власний життєвий досвід, збагачувати його з допомогою дорослих оволодіти вмінням довіряти йому. Тому основою побудови освітнього процесу має бути напрям індивідуалізації, що враховує відмінні, специфічні особливості розвитку кожного індивіда.

Проте, введення різного роду інновацій, впровадження гуманістичних ідей стикаються в ряді випадків з усвідомленим чи неусвідомленим опором з боку працівників дошкільних закладів. Однією з причин, що породжують опір, є наявність стереотипів у різних сферах педагогічної реальності:

- вихователь, працюючи з маленькими дітьми, змушений постійно спрощувати свою поведінку, манери спілкування, мовленнєві висловлювання, підлаштовуючись під дитяче мислення, дитячі форми поведінки;
- на відміну від шкільного вчителя, який орієнтований на певний результат, оцінювання в балах, вихователь відчуває менший тягар відповідальності; це призводить в одних педагогів до розширення можливостей для творчості, впровадження нових технологій та ін., у інших – до схильності працювати за шаблоном, за опрацьованими методиками, реалізувати навчально-дисциплінарну модель взаємодії з дітьми;
- прагнення працювати у відповідності зі сформованими стереотипами стимулює нерідко сама система організації професійної діяльності: повторюваний, регламентований режим дня, наявність постійного контролю з боку завідувача, методиста, інспекторів, часті перевірки, різного роду відкриті заходи і багато іншого, що до певної міри гальмує у деяких педагогів розвиток самостійності, творчого підходу до справи.

Таким чином, можна зробити висновок, що сама професія вихователя сприяє формуванню й закріпленню стереотипів у професійній діяльності.

Отже, *актуальність роботи*, що рецензується, не викликає жодного сумніву і визначається тим, що дослідження стереотипу є актуальною темою і багато вчених з різних галузей науки всебічно її досліджують. Слід зауважити, що тема професійних стереотипів вихователів не достатньо досліджувана у психологічному науковому просторі. Детального розгляду потребують питання наявності професійних стереотипів в педагогічній діяльності вихователів закладів дошкільної освіти, механізми та детермінанти виникнення, розвитку та сталіття у діяльності, вплив на педагогічну діяльність та психологічні особливості подолання. Саме ці проблеми можуть виступати в якості важливих чинників впливу на трансформаційні процеси у дошкільній освіті.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити психологічні особливості подолання професійних стереотипів вихователів в умовах реформування дошкільної освіти.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

1. Провести теоретичний аналіз проблеми виникнення, розвитку, механізмів професійних стереотипів вихователів.
2. Обґрунтувати структурно-процесуальну модель дослідження професійних стереотипів вихователів.
3. Дослідити змістовні характеристики професійних стереотипів вихователів закладів дошкільної освіти.
4. Визначити психологічні особливості подолання професійних стереотипів вихователів.
5. Розробити та апробувати програму психологічного супроводу подолання професійних стереотипів вихователів в закладах дошкільної освіти.

Об'єкт дослідження – професійна діяльність вихователів закладів дошкільної освіти.

Предмет дослідження – психологічні особливості та шляхи подолання професійних стереотипів вихователів в умовах реформування дошкільної освіти.

Обрана авторкою методика роботи, її концептуальні положення не викликають заперечень. Системний аналіз досліджуваного матеріалу й реалізацію поставлених завдань вдало здійснено на основі таких **методів**:

теоретичних: аналіз та синтез даних із проблеми дослідження, наведених у науковій літературі, та узагальнення отриманої інформації – для з’ясування стану розробленості предмета дослідження; систематизація та інтерпретація зібраних даних – для визначення психологічного змісту поняття професійних стереотипів та психологічні особливості їх подолання в умовах реформування дошкільної освіти у психологічній науці;

емпіричних: авторська методика «Виявлення професійних стереотипів Г. Резапкіної, З. Резапкіної, авторська модифікація опитувальника «Професійних стереотипів» І. Бучилової-О. Давидової, методика «Незавершені речення» І. Бучилової (адаптована до характеристик професійної діяльності вихователів), методика «Тип установки щодо інших» Ф. Фідлера, методика «Діагностики

мотивації професійної діяльності» К. Замфрі у модифікації А. Реана, методика визначення загальних творчих здібностей людини та рівня креативності (за М. Янцуром), методика Я.Л. Швень на визначення стану когнітивної гнучкості особистості.

методи математичної статистики: факторний аналіз, рангова кореляція Ч. Спірмена; описова і порівняльна параметрична та непараметрична статистика: математичне очікування (M), стандартне відхилення (σ), χ^2 – критерія Пірсона, Н-критерій Крускала-Уолліса, ф-критерій кутового перетворення Р. Фішера.

Особиста участь автора в отриманні конкретних наукових результатів, викладених у дисертації. Дисертаційна робота є самостійно виконаним дослідженням, у якому викладено авторський погляд на психологічні особливості подолання професійних стереотипів у вихователів в умовах реформування дошкільної освіти. Наукові результати роботи належать особисто авторці і становлять теоретичний і практичний внесок здобувача в розвиток української психологічної науки. Усі публікації здійснені без співавторства.

Наукова новизна роботи незаперечна: вона полягає у тому, що авторкою *проаналізовано* внутрішню структуру професійного стереотипу; *виявлено* причинно-наслідкові зв'язки між механізмами виникнення професійних стереотипів та їх закріплення, а також досліджено їх вплив на особистісні та професійні якості вихователів закладів дошкільної освіти; на основі отриманих результатів *запропоновано* тренінгову програму психологічного супроводу подолання професійних стереотипів вихователів, яка може застосовуватись у професійній підготовці студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» з метою профілактики даної проблеми.

Наукові положення, розроблені особисто дисиденткою та їх новизна.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації не викликають заперечень.

У пропонованій роботі до наукового обігу введено значну частину нового матеріалу, який уперше підлягає всебічному психологічному вивченю.

Надійність та достовірність результатів дослідження забезпечувались теоретико-методологічним обґрунтуванням вихідних положень, використанням надійних і валідних психодіагностичних методик, поєднанням якісного і кількісного аналізу емпіричних даних, репрезентативністю вибірки й застосуванням методів математичної статистики із залученням сучасних програм обробки даних.

Уважаємо, що фактологічна база дисертації є і репрезентативною, і достатньою. Автор наукової праці сумлінно зібрала й опрацювала значний за обсягом, цікавий і переконливий психодіагностичний матеріал (в емпіричному дослідженні взяло участь 292 особи).

Відзначаємо, що рецензована робота має належну структуру, яка зумовлена метою і завданнями дослідження. Дисертація складається із вступної частини, трьох розділів основної частини, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, що нараховує 150 позицій.

У *вступі* здобувачка досить вичерпно й чітко сформулювала всі необхідні складники дисертації відповідно до встановлених вимог ДАК України.

У *першому розділі* «Теоретичний аналіз проблеми професійних стереотипів особистості» здійснено змістовний співставний аналіз поняттєвого континууму, що репрезентує об'ємне бачення Прядко А.О. проблеми професійних стереотипів у складних взаємозв'язках та взаємозумовленостях. Описано історіогенез виникнення терміну «стереотип», структуру, види, типи та функції; розглянуто ключові теорії науковців, що вивчали дану тему. Виокремлено основні наукові підходи до тлумачення професійних стереотипів. Подані теоретичні засади вивчення професійної діяльності вихователя, її специфіки та механізми розвитку у сучасній психології. Проаналізовано психологічні характеристики професійних стереотипів вихователів закладів дошкільної освіти. Описано теоретичну структурно-процесуальна модель дослідження професійних стереотипів в умовах реформування дошкільної освіти.

Другий розділ «Емпіричне дослідження професійних стереотипів вихователів» детально й науково виважено проаналізовано особливості впливу професійних стереотипів вихователів на їх діяльність. Виявлено взаємозв'язок між

педагогічним стажем вихователів та рівнем стереотипізації. Отримано дані, які розкривають особливості реалізації педагогічної діяльності вихователів. Виокремлені чинники, які впливають на когнітивну гнучкість та емоційний інтелект. Діагностовано наявність у досліджуваних експериментальної групи вибірки сформованого та перевіреного власним досвідом базисного тезаурусу відносно професії вихователя, який не вимагає постійного перегляду зasad привабливості та значущості виконуваних професійних дій та формує спрощене у когнітивному та емоційному аспектах стереотипне професійне уявлення. У досліджуваних контрольної групи вибірки визначено, що професійні очікування майбутніх фахівців-вихователів є детермінуючою засадою формування емоційно-ціннісного прийняття майбутньої професії та формування позитивних поглядів на все різноманіття сфер професійної діяльності.

У третьому розділі «Програма психологічного супроводу подолання професійних стереотипів вихователів» описано складові та теоретико-методологічні основи створення програми психологічного супроводу подолання професійних стереотипів та апробована на базі ЗДО м. Києва. Представлено Програму психологічного супроводу подолання професійних стереотипів вихователів ЗДО, яку було реалізовано під час формувального експерименту (2019-2021 pp.), проаналізовано результати апробації ефективності програми психологічного супроводу та впровадження вказаної програми серед вихователів.

Висновки дослідження, на нашу думку, логічні й переконливі, їх узгоджено з поставленими завданнями.

Принципових зауважень щодо структури, основних положень та концепції дисертації А.О. Прядко в нас немає. Проте, відзначаючи переваги роботи, не можемо залишити поза увагою певні зауваження, міркування та побажання. Зокрема, робота потребує певного редактування.

До опису структурно-функціональної моделі варто додати опис процесуальної частини дослідження професійних стереотипів вихователів в умовах реформування дошкільної освіти.

Розмежувати поняття «відношення» та «ставлення» у 2 розділі. Адже, поняття

«відношення» використовується для опису не живих предметів, а «ставлення» до живих істот.

Більш детально описати методологічний апарат в програмі психологічного супроводу подолання професійних стереотипів вихователів в умовах реформування дошкільної освіти для подальшого її використання практиками в своїй роботі.

. Необхідним є включення останніх нормативно-правових документів у перелік використаних джерел та оформлення його відповідно до встановлених вимог.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів. *Теоретичні* напрацювання дають змогу деталізувати специфіку педагогічної діяльності та вплив професійних стереотипів на особистісні та професійні якості вихователя закладу дошкільної освіти. *Практичне значення дослідження* зумовлене можливістю використання одержаних результатів в якості навчального матеріалу при проведенні курсів підвищення кваліфікації вихователів і в процесі підготовки студентів педагогічних вузів, розробка тренінгової програми для покращення ефективності роботи педагогічних працівників у взаємодії з дітьми дошкільного віку.

Повнота викладення матеріалів у публікації положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основні результати дослідження відображені у 8 публікаціях, із них усі – одноосібні: 1 стаття у періодичному науковому виданні іншої держави, яка входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу; 3 статті в наукових фахових виданнях України з присвоєнням категорії «Б», , 4 – у яких додатково відображені результати роботи.

**Публікація в періодичному науковому виданні іншої держави,
яка входять до Організації економічного співробітництва та розвитку
та/або Європейського Союзу**

1. Прядко А.О. Дослідження професійних стереотипів вихователів у закладах дошкільної освіти. у науковому журналі. *KELM (Knowledge, Education, Law,* . 2021. №3(39). С. 133-137. ISSN 2353-8406

**Публікації у виданнях, включених до переліку наукових фахових
видань України з присвоєнням категорії “Б”**

1. Прядко А.О. Психологічні особливості виникнення професійних стереотипів у вихователів та способи їх подолання. *Педагогічна освіта. Теорія і практика. Психологія. Педагогіка.* 2020. № 34 (2). С.112-115. ISSN 2311-2409
2. Прядко А.О. Професійні стереотипи як перешкода у формуванні психологічного портрета сучасного вихователя. *Педагогічна освіта. Теорія і практика. Психологія. Педагогіка.* 2021. № 35 (1). С.108-113. ISSN 2311-2409
3. Прядко А.О. Історіогенез поняття «стереотип» як предмету психологічного дослідження професійних стереотипів вихователів. *«Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки.* 2021. № 10/2021. ISSN 2522-1876

**Публікації, у яких додатково відображені результати дослідження
(статті в інших виданнях, матеріали конференції, тощо)**

1. Прядко А.О. Чинники впливу на процеси формування професійних стереотипів у вихователів: матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Креативна трансформація та модернізація сучасного суспільства» (27 січня 2021 р.). С. 7-8.
2. Прядко А.О. Теоретичні підходи та актуальні проблеми визначення поняття "стереотип" в педагогічній діяльності вихователя: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні наукові дослідження у психології та педагогіці – прогрес майбутнього» (15-16 травня 2020 р.). Одеса, 2020. С. 78-81.
3. Прядко А.О. The mental Health of preschool children and professional stereotypes of caregivers: матеріали Міжнародної конференції «Public health – social, educational (8-9 серпня 2019 р.). Люблін, 2019. С. 30.
- . Прядко А.О. Рекомендації психолога щодо готовності дитини до школи. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. Д49 кер. проекту В.О. Огнєв'юк ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна [та ін.] ; наук. ред. Г.В. Беленька ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. - К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020.

На підставі вивчення тексту дисертації здобувача, наукових праць і результатів автоматизованої перевірки на відсутність plagiatu встановлено, що дисертаційна робота виконана самостійно, текст роботи не містить plagiatu, а дисертація відповідає вимогам академічної доброчесності.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення роботи оприлюднено у доповідях на 7 наукових конференціях, зокрема на: Інтернет-конференція «Виховання та розвиток успішної особистості», м. Київ, грудень 2020 р., конференція «Організація навчального процесу. Новий освітній простір», м. Київ, 2020 р., II Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція «Соціальне становлення особистості в умовах суспільних трансформацій: наукові підходи та сучасні практики», м. Київ, 2020 р, Міжнародна науково-практична Інтернет конференція "Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення", м. Київ, 2020р., II Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми сучасної психології: шляхи становлення особистості», м. Переяслав, 2020р., Міжнародна науково-практична конференція «Дослідження різних напрямків розвитку психології та педагогіки». м. Одеса, 2020р., Міжнародна конференція «Здоров'язберігаючі технології та якість життя: медичні, педагогічні та соціально -психологічні виміри», м. Люблін, 2019р.

Оцінка мови та стилю дисертації. Матеріал дисертації викладено в логічній послідовності та доступно для сприйняття. Робота написана науковим стилем мовлення, її структура відповідає алгоритму здійсненого автором дослідження. Зміст, структура, оформлення дисертації та кількість публікацій відповідають вимогам п. 10, 11 «Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 167 (зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Ознайомившись із дисертацією А.О. Прядко «Психологічні особливості подолання професійних стереотипів вихователів в умовах реформування дошкільної освіти» і науковими публікаціями, у яких висвітлені основні

наукові результати дослідження, а також взявши до уваги результати фахового семінару, вважаємо, що: дисертація, виконана Прядко Анастасією Олегівною на тему «Психологічні особливості подолання професійних стереотипів вихователів в умовах реформування дошкільної освіти», є самостійним науковим дослідженням актуальної проблеми, містить оригінальні підходи до розв'язання теоретичних і практичних завдань, пов'язаних із питаннями психології масової свідомості.

У дисертації отримано нові науково обґрунтовані теоретичні й практичні результати. Її зміст відповідає визначеній меті, поставлені наукові завдання розв'язано повністю, мета дослідження досягнута. Основні положення дисертації містять елементи наукової новизни. Структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам. Наукові положення повністю обґрунтовані й отримали необхідну апробацію на наукових конференціях. У публікаціях здобувача відображені всі положення дисертації.

Відповідність змісту дисертації спеціальності з відповідної галузі знань і спеціальності, із якої вона подається до захисту. За своїм фаховим спрямуванням, науковою новизною і практичною значущістю дисертація А.О. Прядко відповідає спеціальності 053 Психологія, галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки. Здобувачем повністю виконано освітню та наукову складову підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти й накопичено теоретичні знання, уміння, навички та компетентності, достатні для розв'язання комплексних проблем у царині професійної та дослідницько-інноваційної діяльності, опановано методологію наукової й педагогічної діяльності.

Рекомендація дисертації до захисту. Дисертаційне дослідження «Психологічні особливості подолання професійних стереотипів вихователів в умовах реформування дошкільної освіти», є завершеною науковою працею, у якій її авторкою, А.О. Прядко отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має значення для розвитку вітчизняної психологічної науки. Дисертаційна робота А.О. Прядко відповідає вимогам п. 10, 11 «Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії»,

затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 167 (зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», і може бути рекомендована до захисту у спеціалізованій вченій раді для здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія.

Рецензент:

доцент кафедри психології особистості
та соціальних практик
Інституту людини
Київського університету
імені Бориса Грінченка,
доктор психологічних наук, доцент

C. Kal

Світлана КАЛІЩУК

Рецензент:

заступник директора Педагогічного інституту
Київського університету
імені Бориса Грінченка,
з науково-педагогічної
та соціально-гуманітарної роботи,
доцент кафедри дошкільної освіти,
кандидат психологічних наук, доцент

Jurij Savchenko

Юрій САВЧЕНКО

КІЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554

ВЛАСНОРУЧНИЙ ПІДПІС

Світлана Каліщук ЗАСВІДЧУЮ
Юрій Савченко 016
гроб. фах. в.к. Олена Кадів
22.11.2021